

Hoe ga je om met een familiearchief?

Lezing door Wim Veerman, 26 februari 2005

In de eerste plaats stelt Wim Veerman zich aan de aanwezigen voor met het vermelden van enige functies die hij heeft vervuld binnen het archiefwezen:

- archivaris van de St Janskerk te Gouda;
- plaatsvervangend archivaris te Dordrecht;
- penningmeester van de Koninklijke Vereniging van Archivarissen in Nederland.

Vanaf juli 1978 is hij directeur/streekarchivaris van het Streekarchief Tiel-Buren-Culemborg, dat sinds 1999 Regionaal Archief Rivierenland (R.A.R.) heet. Zijn opleiding volgde hij aan de vroegere Archievenschool.

Ondanks voordrachten in 1960 en 1970 had uw bestuur het idee om nogmaals het onderwerp familiearchieven voor het voetlicht te brengen, om maar te zwijgen over de beheerders hiervan, die vaak wel professionele amateur genealogen zijn. Tegen deze doelgroep hebben generaties lang archivarissen zich verzet. Binnen het archiefwezen moet ieder weldenkend mens beamen dat minstens 50% van de klanten uit deze doelgroep komt; desondanks zou ondanks de Archiefwet de bezuiniging op cultuur ook binnen het archiefwezen grondig toeslaan.

Na zij introductie geeft hij Bob van Wermeskerken een nieuw archiefstukje voor het familiearchief, namelijk een heel oude advertentie uit een krant. Het betreft een aanbeveling van een winterhandenmiddel dat inderdaad nog niet bekend was bij Bob.

Echte familiearchieven zijn er maar weinig. Maar wat is een archief cq familiearchief eigenlijk? De ouderwetse omschrijving hierover is:

'Een archief is het geheel der bescheiden door overheidsorganen ontvangen of opgemaakt en naar hun aard bestemd daaronder te berusten.'

Verander "overheid" in "persoon" of "familie" en dan komen we in onze richting. Het meest bekende persoonlijk archief is dat van Hare Majesteit.

In de praktijk is het zo dat families wat bewaren o.a. uit erfenissen; men is met genealogie bezig, maar de constatering is dat toch het meeste wordt weggegooid. Als men dan vraagt 'Wil jij wat hebben?' dan wordt er 'graag' geantwoord, dan is het in ieder geval in goede handen.

Er zijn in het R.A.R. 15 familiearchieven aanwezig, die verworven zijn na 1978; we beheren inmiddels ruim 1200 archieven en collecties. Er zijn in feite twee echte persoons-familiearchieven:

- van dhr. H. van den Burg, wethouder te Tiel van 1977-1994 en secretaris van de PVDA, afdeling Waddenoyen en Zoelen van 1960-1977. Zijn hele loopbaan als atleet vanaf 1948 heeft hij consequent bijgehouden. Regelmatig vult hij dit archief ook bij.
- Van dhr. G.H. Bonnet, oud-longarts en geneesheer-directeur van het ziekenhuis Rivierenland te Tiel. Dit omvat bescheiden van zijn loopbaan en privéleven, voor zover bewaard, vanaf 1951-1999. ook dit archief wordt nog dagelijks aangevuld en is niet openbaar.

De spreker is een sterk voorstander om familiearchieven die op diverse plaatsen ondergebracht zijn weer tot een eenheid te maken en onderling tussen archieven te besluiten tot één grote bewaarplek.

Zijn familiearchieven zinvol om te bewaren?

Ja natuurlijk; is het eventueel van een niet-interessante familie, bewaar het dan 100 jaar en het zal gebruikt kunnen worden voor een tijdsbeeld. Bewaren dus!

Als hobby kan men natuurlijk niet alles bewaren, maar probeer te kijken wat voor het nageslacht van belang kan zijn. De inhoud is natuurlijk bepalend of het interessant is. Het familiearchief 'van Wermeskerken' is in Tiel terecht gekomen omdat de familie een zeer lange periode in deze plaats heeft gewoond, maar ook omdat verre voorouders stadsdrukkers waren; tevens zat er een bekende schrijver bij. Mijn eigen familie bestaat uit arme luyden uit Gouda en omgeving, maar pas toen er binnen de familie een streekarchivaris kwam kreeg het een bredere context en wordt het wellicht interessant om het in de toekomst eventueel in Tiel onder te brengen. Vele genealogen en/of familieleden bewaren vaak stukken, die van belang kunnen zijn voor besluitvorming in stad of dorp, die op die plek soms niet aanwezig zijn. De overheid stoot steeds meer taken af en daarom moet een archivaris goed in de gaten houden wat van belang kan zijn voor een eerlijke geschiedschrijving.

Het verzamelen

Een archief bestaat vaak voornamelijk uit kopieën van belangrijke familiegebeurtenissen zoals doop-, trouw- en overlijdensakten; soms testamenten, krantenartikelen etc. De originelen bevinden zich natuurlijk in de archieven, dus waarom kopieën bewaren? Dit is gemakkelijk voor de eigenaar van het archief; in de toekomst zijn zaken ook digitaal beschikbaar. Heden ten dage zou ik in Streekarchief geen familiearchief meer opnemen, waarvan de originelen binnen de archieven te vinden zijn. Er zijn archieven van meerdere strekkende meters die alleen uit kopieën bestaan. De kosten van deze ingenomen ruimte moeten immers wel door de gemeenschap worden opgebracht. Men zou kopieën moeten zien als een aanvullende documentatie op de aanwezige originele bescheiden.

Er is nog een tweede groep familiearchieven die bij toeval bij ons is terechtgekomen. Het betreft dan eigenlijk verzamelingen of collecties bijeengebrachte familiepapieren van een geïnteresseerd familielid, meestal een genealoog. Voorbeelden hiervan zijn:

- persoonlijke bescheiden m.b.t. Generaal baron Chassé, door de gemeente Tiel in 1957 aangekocht;
- verzameling van de Tielse huisarts en chirurg dr. Hoogenboom;
- verzameling 'Daniels', de laatste telg verwant aan het Betuwse geslacht Vijgh;
- verzameling van kunstenaar H.C. van Mourik;
- verzameling Van den Broek;
- reisboeken van Dordtse predikanten;
- verzameling m.b.t. familie Den Hartogh;
- en het grootste familiearchief van de familie van Wermeskerken.

De derde groep omvat bescheiden als aparte collectie of als deel van een bedrijfsarchief, zoals van de familie van Rosmalen en van Udo, dat opgeborgen zat in een bedrijfsarchieftje van een sucade- en vruchtenfabriek. Tot deze categorie kan ook worden gerekend het archieftje van de boekhandel en drukkerij van de firma Van Loon te Tiel.

Uitgestorven families?

Breng deze onder bij bijvoorbeeld het CBG, tenzij het merendeel meer op zijn plaats is in een bepaalde plaats of streek van het land of als de eigenaren een voorwaarde hebben gesteld waar het geheel na hun overlijden bewaard moet worden.

Ik wil eindigen met de opmerking: laat de natuur zijn gang gaan. Ik hoop echter dat in de toekomst de voor de gemeenschap belangrijke particuliere archieven een plaats zullen gaan vinden in een openbare archiefbewaarplaats, maar dan wel zo dat de archiefwet met overheidsnormen daarop toegepast mag worden. Op deze manier blijven de zo moeizaam verzamelde zaken voor eeuwig bewaard. In 1881 schreef mr. N. de Roever in een handboekje voor het verzamelen van handschriften* ondermeer het volgende:

“het heeft eene eigenaardige aantrekkelijkheid om de brieven, documenten en afbeeldingen die ons door dierbare personen geschreven of toegestuurd zijn, te bewaren en van tijd tot tijd te herlezen of gewoon te bekijken. Zulke kostbare gedenkstukjes wekken onvergetelijke herinneringen in ons op.”

Vragen n.a.v. de lezing:

Otto Scheepbouwer: waarom bij voorkeur geen archief onderbrengen bij de NGV?

Antwoord: Een vereniging kan failliet gaan, dus denk liever aan het CBG of Nationaal Archief. Er is nog geen wisselwerking tussen de archieven en het CBG.

* **Rover, N. de, Het verzamelen van handschriften**, Handboek voor het aanleggen van een verzameling van handschriften, Leiden 1881.